

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-114>

УДК 338.244

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

THE CONCEPT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF SOCIAL PROBLEMS SOLVING

Нечепуренко Микита Олександрович

депутат,

Дніпровська міська рада

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-5789-8871>

Nechepurenko Mykyta

Dnipro City Council

Стаття присвячена дослідженню концепції соціального підприємництва в контексті вирішення суспільних проблем. Встановлено, що у сучасних кризових умовах, коли виділені державою гроші на соціальні проекти скорочуються, важливо створення соціального підприємництва, яке дозволить своєчасно вирішувати соціальні завдання, що виникають. Доведено, що соціальне підприємництво – це форма бізнесу, спрямована на вирішення соціальних, екологічних чи культурних проблем шляхом комерційної діяльності. Встановлено, що соціальне підприємництво є абсолютно новим явищем і є підприємницькою діяльністю, основним орієнтиром якої є полегшення соціальних проблем та надання соціальних послуг населенню. Виокремлено ключові риси соціального підприємництва. Систематизовано основні складові концепції соціального підприємництва в контексті вирішення суспільних проблем.

Ключові слова: соціальне підприємництво, концепція, соціальні цілі, комерційна діяльність, соціальна відповідальність, соціальна місія.

The article is devoted to the study of the concept of social entrepreneurship in the context of solving social problems. It was established that in modern crisis conditions, when the money allocated by the state for social projects is reduced, it is important to create social entrepreneurship, which will allow timely solving of emerging social tasks. It has been proven that social entrepreneurship is a form of business aimed at solving social, environmental or cultural problems through commercial activity. It has been established that social entrepreneurship is a completely new phenomenon and is an entrepreneurial activity, the main orientation of which is the alleviation of social problems and the provision of social services to the population. The key features of social entrepreneurship are highlighted. The main components of the concept of social entrepreneurship in the context of solving social problems are systematized. The constituent concepts help social enterprises not only to solve specific problems, but also to create sustainable and effective models for achieving the social mission. Social entrepreneurship can help change the paradigm of business, transforming it from a tool of enrichment to a force for society and the environment. Social business in Ukraine is a fairly young type of activity with rapid development dynamics. The high and leap-like pace of development of social entrepreneurship in Ukraine is caused by society's response to crisis phenomena in the social, economic and political spheres. Under such conditions, the state demonstrates limited opportunities against the background of an unlimited number of unresolved problems in the social sphere. In our opinion, despite the generally recognized significance and importance of social entrepreneurship for solving social problems in society, it faces a wide range of problems in the process of its functioning and development. the concept of social entrepreneurship acts as a promising and effective strategy for solving social problems. Its success lies in the ability to create not only a positive economic effect, but also a deep social impact that meets the challenges of the modern world.

Key words: social entrepreneurship, concept, social goals, commercial activity, social responsibility, social mission.

Постановка проблеми. Сучасний бізнес можна назвати інноваційним у тому випадку, якщо він соціально спрямований, тобто підприємець, здійснюючи свою діяльність, прагне не тільки отримати прибуток для себе,

а й принести користь суспільству, вирішуючи соціальні завдання, тим самим поєднуючи у своїй підприємницькій діяльності єдність власних та суспільних інтересів. У сучасних кризових умовах, коли виділені державою

гроші на соціальні проекти скорочуються, важливо створення соціального підприємництва, яке дозволить своєчасно вирішувати соціальні завдання, що виникають. Соціальне підприємництво – це форма бізнесу, спрямована на вирішення соціальних, екологічних чи культурних проблем шляхом комерційної діяльності. Основною метою соціального підприємництва є досягнення позитивного впливу на суспільство та навколишнє середовище, а не тільки здобуття прибутку. Використання некомерційними організаціями інноваційних бізнес-підходів з метою отримання доходу та реінвестування його на операційні витрати або розвиток соціально-орієнтованої діяльності є базовим критерієм для виділення серед некомерційних організацій соціально-орієнтованих, як суб'єктів соціального підприємництва. Враховуючи вищенаведене варто зауважити, що дослідження сутності та проблемних аспектів концепції соціального підприємництва в Україні є надзвичайно актуальним та потребує постійних досліджень та наукових обґрунтувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значну увагу в дослідженні питань становлення та розвитку концепції соціального підприємництва в своїх наукових працях досліджували такі вітчизняні та закордонні науковці як: Безугла Л. [7], Белобородова М. [7], Герасименко Т. [7], Каменко І. С. [5], Крисько Ж. Л. [4], Лункіна Т. І. [2], Овсянюк-Бердадіна О. Ф. [4], Осипова С. К. [3], Ратинський В. [1], Синькевич Н. [1], Табенська О. І. [6] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний внесок науковців у розвиток досліджуваної теми певна кількість питань залишається малодослідженою, а саме особливості ключових складових концепції соціального підприємництва в контексті вирішення суспільних проблем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні та обґрунтуванні сутності та особливостей концепції соціального підприємництва в контексті вирішення суспільних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне підприємництво виступає як парадигма, що поєднує бізнесовий підхід із здійсненням соціальної відповідальності, а також стимулює інновації та розвиток способів вирішення соціальних проблем. Сутність соціального підприємництва полягає в тому, що воно спрямоване на досягнення певних соціальних чи екологічних цілей через підпри-

ємницьку діяльність. Основні риси та сутність соціального підприємництва можна узагальнити наступним чином:

- соціальна місія: однією з ключових характеристик соціального підприємництва є наявність чіткої соціальної місії. Це може бути вирішення конкретної соціальної проблеми, поліпшення якості життя специфічної групи людей чи сприяння екологічній стійкості;

- комерційна діяльність: соціальне підприємництво використовує підприємницькі методи та підходи для здійснення своєї соціальної місії. Це означає, що воно має створювати товари чи послуги, які можуть бути продані на ринку;

- самофінансування: соціальні підприємства намагаються створювати прибуток через свою діяльність, щоб бути самофінансованими і не залежати від постійної фінансової підтримки. Це відрізняє їх від традиційних неприбуткових організацій;

- двоє зоровий підхід: соціальне підприємництво поєднує економічні та соціальні цілі, не враховуючи їх взаємовиключення. Здобуток прибутку допомагає забезпечити сталість та ефективність соціальної місії;

- інновації: соціальні підприємства часто використовують інноваційні методи та технології для досягнення своєї місії. Це може включати нові підходи до розв'язання соціальних проблем або використання новітніх технологій;

- відповідальність: соціальні підприємства прагнуть діяти відповідально, взаємодіючи зі спільнотою, беручи до уваги вплив на навколишнє середовище та прагнучи до сталого розвитку.

Розглянемо більш детально погляди різних науковців стосовно трактування поняття соціального підприємництва:

Ратинський В. та Синькевич Н. зазначали, що «термін *Social entrepreneurship* з'явився у спеціалізованій літературі в 1960–1970-х роках, що за часом збігається з формуванням концепції сталого розвитку в її сучасному розумінні. Тим не менш, єдине усталене визначення соціального підприємництва досі відсутнє, хоча в цілому всі вони більш-менш подібні між собою, і в загальному вигляді визначають соціальне підприємництво як вирішення соціальних проблем бізнес-структурами в ході їх основної діяльності. Однак, суперечки серед фахівців щодо того, кого саме вважати соціальним підприємцем, продовжуються досі, як і дискусії щодо існування соціального підприємництва. Часто з

цим терміном пов'язуються інші види соціально-орієнтованої діяльності, такі, як благодійність і меценатство, діяльність громадських активістів та екологів. Інші визначення кваліфікують соціальне підприємництво як альтруїстичну форму бізнесу тощо. У принципі, формулювання чіткого визначення соціального підприємництва неможливе без встановлення його функцій та відмінностей від інших видів соціально-орієнтованої діяльності, визначення його меж та критеріїв» [1, с. 130].

На думку Лункіної Т. І.: «соціальне підприємництво – це вид бізнесу, основною метою якого є не отримання прибутку, а вирішення соціальних проблем суспільства (подолання бідності, захист прав людини, працевлаштування та підтримка соціально вразливих груп населення тощо) за рахунок прибутку чи частини від його відрахування на соціальні цілі» [2, с. 298].

Осипова С. К. наголошує на тому, що: «соціальне підприємництво – це соціально-економічна діяльність з чітко визначеною соціально значущою місією прибуткових і неприбуткових суб'єктів всіх секторів національної економіки (бізнес-сектор, державний сектор, третій сектор), що поєднує в собі ефективні підходи, методи й інструменти (комерційні і некомерційні підходи, інноваційні чи традиційні методи) з метою розв'язання наявних соціальних проблем громади, що застосовуються для створення суспільного блага і сприяння сталому розвитку регіонів та держави в цілому» [3, с. 6].

За твердженням Овсянюк-Бердадіної О. Ф. та Крисько Ж. Л.: «основною відмінністю соціального підприємства від суто благодійної організації є те, що для власної діяльності воно використовує бізнесову модель управління, враховує закони бізнесу та націлюється на отримання прибутку. Принциповою відмінністю соціального підприємства від феномену соціальної відповідальності бізнесу є добровільність застосування останньої для вирішення соціальних проблем та вирішення соціальних запитів суспільства за допомогою комерційних підходів. Наприклад, перукарня, яка вирішила стати соціально відповідальною, може регулярно надавати безоплатні послуги для певних верств населення та організувати інші проекти для громади, однак основна мета її діяльності – в отриманні прибутку, а не у вирішенні проблем певних груп населення. Соціальна перукарня насамперед створюється для вирішення конкретної соціальної проблеми, це прописується в її

статутних документах, тобто надання перукарських послуг буде інструментом отримання прибутку, який спрямовуватиметься для вирішення соціальних цілей. У цьому ж напрямку варіантом створення соціального підприємства – перукарні може бути її створення для працевлаштування людей з особливими потребами» [4, с. 130].

Досліджуючи аналітичний звіт для проекту «EU4Youth – Розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні» варто зазначити, що: «соціальне підприємництво – це діяльність підприємств чи організацій, які функціонують з метою отримання прибутку і його спрямування на виконання соціальної місії в контексті вирішення суспільних проблем, або ж працюють у сфері неприбуткової діяльності, спрямованої на досягнення соціального ефекту» [5].

Підсумовуючи вищенаведене акцентуємо увагу на тому, що соціальне підприємництво є абсолютно новим явищем і є підприємницькою діяльністю, основним орієнтиром якої є полегшення соціальних проблем та надання соціальних послуг населенню. Ключові риси соціального підприємництва представлені на рисунку 1.

Табенська О. І. доречно наголосила про те, що: «у 2011 році Європейська комісія схвалила довгострокову програму Ініціатива соціального підприємництва (Social Entrepreneurship Initiative). Мета програми – стимулювати країни європейського регіону до підтримки та розвитку сектору соціального підприємництва. Програма має три основні фокуси: дружнє до соціальних підприємців законодавче середовище, популяризацію діяльності соціальних підприємств, створення умов для отримання фінансування на їх розвиток. Слід зазначити, що в міжнародній практиці немає чіткого визначення соціального підприємства, є чітке розуміння його базової характеристики: основною метою соціального підприємства є соціальний вплив, а не отримання прибутку для власників або акціонерів. Такий оператор надає товари та послуги на ринку за підприємницькою моделлю і прибутки використовує насамперед для досягнення соціальних цілей» [6, с. 80].

На нашу думку, концепція соціального підприємництва в контексті вирішення суспільних проблем визначається тим, як підприємницька діяльність може бути використана для покращення соціальних, екологічних чи культурних умов у суспільстві. Основні складові цієї концепції згенеровані на рисунку 2.

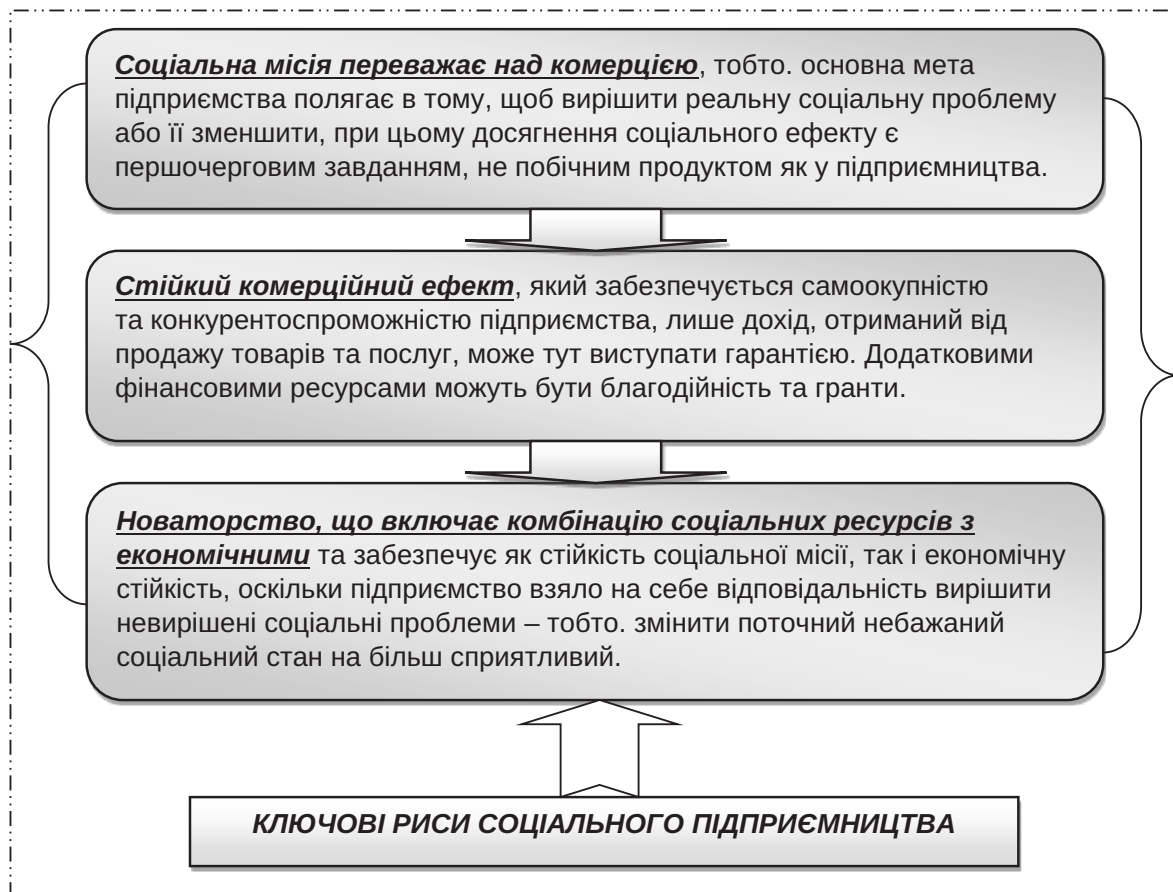

Рис. 1. Ключові риси соціального підприємництва

Джерело: розроблено автором

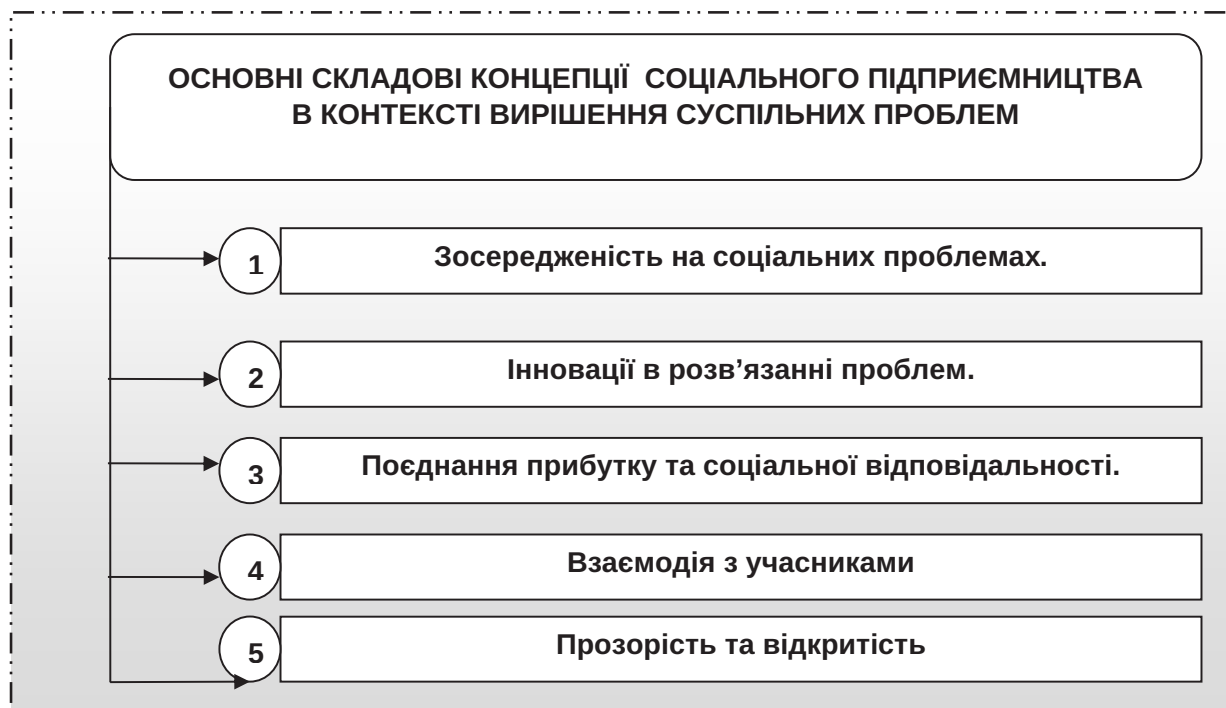

Рис. 2. Основні складові концепції соціального підприємництва в контексті вирішення суспільних проблем

Джерело: розроблено автором

Аналізуючи рисунок 2, варто наголосити на тому, що ці складові допомагають соціальним підприємствам не лише вирішувати конкретні проблеми, але і створювати стійкі та ефективні моделі для досягнення соціальної місії. Соціальне підприємництво може допомагати в зміні парадигми бізнесу, перетворюючи його з інструмента збагачення в силу для суспільства та навколишнього середовища.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що: «соціальний бізнес в Україні є досить молодим видом діяльності із бурхливою динамікою розвитку. Високі та стрибкоподібні темпи розвитку соціального підприємництва в Україні викликані реакцією суспільства на кризові явища у соціальній, економічній та політичній сфері. За таких умов держава демонструє обмежені можливості на фоні необмеженої кількості невирішених проблем соціальної сфери. Низький рівень матеріального забезпечення, масове безробіття, висока частка вразливих груп населення - усе це стає поштовхом до пошуку альтернативних джерел фінансування соціальної сфери. Стрімкий розвиток соціального бізнесу приносить досить потужні результати та справляє суттєвий внесок як в економіку країни, так і у соціальну сферу. Основними напрямками діяльності цього сектору є соціальна та економічна інтеграція у суспільне життя соціально незахищених верств населення, подолання безробіття та зубожіння, реалізація соціальних заходів. Діяльність у цих сферах соціального бізнесу демонструє позитивну динаміку як економічних показників, так і соціальних» [5].

Яскравим прикладом соціального підприємства може бути туристичне підприємство, яке надає послуги інклюзивного туризму для людей з особливими потребами за твердженням Безуглої Л. С., Белобородової М. В., Герасименко Т. В.: «туризм у соціально-економічних умовах розвитку суспільства є засобом пізнання людиною довкілля, систем оздоровлення. Суспільна значимість туризму для людей з особливими потребами є беззаперечною, тому що кількість осіб із особливими життєвими обмеженнями постійно має тенденцію до зростання. Особи, які мають обмеження стосовно стану здоров'я повинні бути впевнені у відсутності дискомфорту під час своїх подорожей, а якщо з'являться якісь незаплановані ситуації, то їм буде надана персональна допомога. Вид даної допомоги залежить від різних факторів, це й фізичний стан людини і потреби, звички, а також багато іншого» [7, с. 21].

На нашу думку незважаючи на загально-визнану значущість та важливість соціального підприємництва для вирішення соціальних проблем у суспільстві, в процесі свого функціонування та розвитку воно стикається з широким колом проблем. Першочергово можна виокремити наступні:

- слабкість чи відсутність нормативно-правової бази соціального підприємництва;
- фінансово-економічні бар'єри, пов'язані з недостатністю прямої державної підтримки, небажанням банків надавати кредитування представникам соціального підприємства для фінансування соціальних проектів, що обумовлено слабкою кредитною привабливістю соціальних підприємств;
- проблема доступу до ринків, що полягає в наявності досить жорстких вимог з боку точок реалізації продукції соціального підприємства, які потребують великих обсягів поставок та своїх умов відвантаження, що дуже обмежує соціальні підприємства у доступі до ринку;
- слаборозвинена інфраструктура підтримки соціального підприємництва, відсутність спеціалізованих служб їх підтримки, головного методологічного центру соціального підприємництва, нерозвиненість каналів поширення та відсутність релевантної інформації про системи підтримки;
- організаційно-кадрові бар'єри, недостатність освітніх програм, соціально орієнтованого освітнього поля та спеціалістів у галузі соціального підприємництва;
- недостатність інформації у суспільстві стосовно явища соціального підприємства, нерозуміння важливості його діяльності [8].

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження наголосимо на тому, що концепція соціального підприємництва виступає як перспективна та ефективна стратегія вирішення суспільних проблем. Її успіх полягає в здатності створювати не лише економічний позитивний ефект, але і глибокий соціальний вплив, що відповідає викликам сучасного світу. Очевидно, що не будь-яка соціально орієнтована діяльність некомерційних організацій може бути визначена як соціальне підприємництво, так само як наявність соціальних цінностей у місії комерційного підприємства не робить його за визначенням соціальним. Доведено, що соціальне підприємство вирішує низку соціальних проблем, а тому постійно потребує наукових досліджень та обґрунтувань. Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз соціальної діяльності соціальних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ратинський В., Синькевич Н. Соціальне підприємництво в рамках концепції сталого розвитку сервісних підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 4 (77). С. 129–137.
2. Лункіна Т. І. Соціальне підприємництво в Україні як сучасний тренд розвитку: особливості, фінансові аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 39. С. 297–303.
3. Осипова С. К. Стратегічне регулювання у сфері соціального підприємництва: регіональний аспект: автореф. дис. ... канд. економ. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка»; Одеська нац. академія харчових технологій. Одеса, 2021. 25 с.
4. Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6(2). С. 129–132.
5. Каменко І. С. Соціальне підприємництво в Україні. *Економіко-правовий аналіз*. 2020. 36 с. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf (дата звернення: 10.11.2023).
6. Табенська О. І. Тенденції розвитку соціального підприємництва. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. № 1 (118). С. 79–85.
7. Безугла, Л., Білобородова, М., Герасименко, Т. Формування інклюзивно-реабілітаційного туризму в Україні. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2022. № 2(6). С. 20–25.
8. Бережна М. В. Аналіз механізму державного регулювання екологічної відповідальності підприємств. *Науковий вісник херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6 (2). С. 94–97.

REFERENCES:

1. Ratynskiy V., Synkevych N. (2022) Sotsialne pidpriemnytstvo v ramkakh kontseptsii staloho rozvytku ser-visnykh pidpriemstv [Social entrepreneurship within the framework of the concept of sustainable development of service enterprises]. *Halyskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 4(77), pp. 129–137.
2. Lunkina T. I. (2020) Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini yak suchasnyi trend rozvytku: osoblyvosti, finansovi aspekty [Social entrepreneurship in Ukraine as a modern development trend: peculiarities, financial aspects]. *Infra-struktura rynku*, vol. 39, pp. 297–303.
3. Osypova S. K. (2021) *Stratehichne rehuliuвання u sferi sotsialnoho pidpriemnytstva: rehionalnyi aspect* [Strategic regulation in the sphere of social entrepreneurship: regional aspect]: avtoref. Dys. kand. ekonom. nauk: 08.00.05 Odesa, 25 p. (in Ukrainian)
4. Ovsianiuk-Berdadina O. F., Krysko Zh. L. (2016) Sotsialne pidpriemnytstvo yak innovatsiyni instrument vyr-ishennia suspilnykh problem: peredumovy stanovlennia ta aktyvizatsii [Social entrepreneurship as an innovative tool for solving social problems: prerequisites for formation and activation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsional-noho universytetu*, vol. 6(2), pp. 129–132.
5. Kamenko I.S. (ed.) (2020) Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini. Ekonomiko-pravovyi analiz [Social entrepreneurship in Ukraine. Economic and legal analysis]. Available at: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf (accessed November 10, 2023).
6. Tabenska O. I. (2021) Tendentsii rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva [Trends in the development of social entrepreneurship]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 1(118), pp. 79–85.
7. Bezuhla, L., Bieloborodova, M., Herasymenko, T. (2022) Formuvannia inkluzyvno-reabilitatsiinoho turyzmu v Ukraini [Formation of inclusive rehabilitation tourism in Ukraine]. *Innovatsii ta tekhnologii v sferi posluh i kharchu-vannia*, vol. 2(6), pp. 20–25.
8. Berezhna, M. (2014) Analiz mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання ekolohichnoyi vidpovidal'nosti pid-priemstv [Analysis of the mechanism of state regulation of environmental responsibility of enterprises]. *Naukovyy visnyk khersons'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 6(2), pp. 94–97.